

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата філологічних наук, доцента

Марінашвілі Мальвіни Джангізівни

на дисертаційну роботу Ніколаєску Емілії Василівни

«Основні типи французької енантіосемії в синхронії та діахронії»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Актуальність дисертаційної роботи. Одним з важливих типів відношень, які існують між різними фактами об'єктивної дійсності, є відношення протилежності. Протилежність, що, за Шарлем Баллі, є проявом відносності, яка визначає всю діяльність розуму, виявляється і в мові, в тому числі на лексичному та фразеологічному її рівнях. У сучасній лінгвістиці питання семантики слова здебільшого пов'язують з поняттями антонімії, синонімії, омонімії, полісемії тощо, тоді як феномен енантіосемії, як специфічне вираження протилежності, залишається недостатньо вивченим. В цьому контексті наукова праця Е. В. Ніколаєску, присвячена типології французької енантіосемії, є актуальною.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане як індивідуальний проєкт відповідно до комплексного плану науково-дослідницької роботи кафедри східноєвропейських мов Національної академії Служби безпеки України.

Наукова новизна. Слід наголосити на тому, що дисертаційна робота Е. В. Ніколаєску є першим комплексним дослідженням явища енантіосемії у французькій мові. Це перша спроба, і, на наш погляд, вдала, проаналізувати і систематизувати енантіосемічні одиниці як на рівні мови, так і на рівні мовлення в синхронічному та діахронічному аспектах. Завдяки науковій розвідці Е. В. Ніколаєску маємо цілісне науково обґрунтоване уявлення про

витоки та причини процесів семантичного розвитку лексики у французькій мові, проявом яких є, зокрема, енантіосемія.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Аналіз дисертації свідчить про повну обґрунтованість основних положень і висновків. Достовірність результатів дослідження забезпечено солідною теоретичною базою (здобувачка спирається на наукові праці авторитетних вітчизняних і зарубіжних дослідників в галузі семантики), відповідними методами лінгвістичного аналізу, достатньою кількістю мовних та мовленнєвих фактологічних даних. Не викликає зауважень поняттєво-термінологічний апарат, яким користується Е. В. Ніколаєску. Чітко й логічно визначені мета та завдання роботи виконані послідовно і в повному обсязі.

Характеристика основних положень роботи. У першому розділі ґрунтовно висвітлено основні проблеми семантики, як-от: розмежування значення і смислу, типологія значення, визначення семантичної структури слова й лексико-семантичного варіанта, тощо, тобто аспекти, що відіграють важливу роль для розкриття сутності енантіосемії. До того ж обґрунтовується доцільність комплексного (діасинхронічного) дослідження для розуміння процесу семантичного становлення слова. Слід наголосити на тому, що Е. В. Ніколаєску цілком правомірно особливу дослідницьку увагу приділяє полісемії. На підставі критичного аналізу поглядів на явище енантіосемії авторка переконливо доводить, що воно являє собою прояв саме полісемії, зокрема відрізняючи енантіосемію від антонімії та омонімії. Ґрунтовним і певною мірою вичерпним є аналіз причин і джерел виникнення енантіосемії у французькій мові. Не викликає зауважень і методологічний апарат дослідження. Він повністю відповідає меті та завданням рецензованої наукової роботи.

У другому розділі Е. В. Ніколаєску репрезентує класифікацію енантіосемічних одиниць за декількома критеріями. За морфологічним критерієм авторка розрізняє і характеризує діасинхронічний розвиток субстантивних, дієслівних, ад'єктивних, вигуківих та адвербіальних

енантіолексем. Розглянуто також афіксальну енантіосемію, хоча вона й є у французькій мові менш поширеною.

Глибокий аналіз великого обсягу фактологічного мовного матеріалу в синхронії та діяхронії дозволив дослідниці виявити і схарактеризувати енантіосемію за денотативним та конотативним критеріями. За першим критерієм авторка розрізняє повну (векторні та градуальні енантіолексеми) та часткову лексичну енантіосемію. За другим – функціонально-стилістичну та емоційно-образну. На особливу увагу заслуговує здійснений за тими самими критеріями аналіз енантіосемії у фразеологічній системі французької мови. Запропоновано класифікацію фразеологічної енантіосемії, яка у французькій мові реалізується у більш складних варіаціях порівняно з лексичною.

Системного, комплексного характеру дослідженню Е. В. Ніколаєску надає наведений у **третьому розділі** аналіз особливостей дискурсивної реалізації досліджуваного явища.

За чітко визначеною послідовністю етапів семантичного аналізу авторка простежує, яким чином в результаті семантичних змін колороніми, зооніми, флороніми, топоніми, фруктоніми й назви овочів, і як окремі лексеми, і у складі фразеологічних одиниць, набувають енантіосемічного значення. Е. В. Ніколаєску виявила і схарактеризувала їхній конотативний потенціал, який сприяє виникненню емоційно-оцінної енантіосемії. Науково цінними є й результати здійсненого авторкою аналізу функціонально-стилістичної, емоційно-оцінної енантіосемії. Актуалізацію енантіосемії, здебільшого емоційно-оцінної, в художніх текстах простежено на матеріалі французьких детективів, феміністичних романів та коміксів. Показано визначну роль лінгвального та екстралінгвального контекстів в актуалізації протилежного значення мовних одиниць. Авторка робить, з-поміж іншого, ґрунтовний висновок про те, що енантіосемія тісно пов'язана з іронією, адже іронія базується саме на протилежності реальної та уявної (іронічної) картин світу.

Повнота викладення результатів дисертації в публікаціях. На підставі аналізу опублікованих авторкою наукових праць можна стверджувати, що результати проведеного дослідження висвітлені в них повною мірою. Опубліковано 19 робіт, з яких 7 – статті в наукових фахових виданнях України, зокрема які входять до міжнародних наукометричних баз (1 з них – у співавторстві), 1 стаття у співавторстві в іноземному фаховому виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus, 11 – статті в інших виданнях, а також матеріали конференцій.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів і фактологічного мовного матеріалу в лекційних курсах «Лексикології», «Стилістики», «Теорії та практики перекладу», «Вступу до мовознавства», «Теоретичної та прикладної лінгвістики», на практичних заняттях з французької мови у закладах вищої освіти України, а також в лексикографічній та перекладацькій практиці.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи.

Поряд із загальною високою оцінкою наукових здобутків здобувачки висловимо деякі зауваження та побажання в аспекті наукової дискусії:

1. Дослідження має ґрунтовну теоретичну базу, проте, на нашу думку, говорячи про мовну економію, доречним було б згадати (принаймні, навести у списку використаних джерел) Андре Мартіне, який розглядає економію саме як принцип організації та еволюції мовної системи.
2. З-поміж методів зазначається «метод суцільної вибірки» (с. 21), що, певно, є не методом в термінологічному сенсі слова, а лише способом виокремлення мовного фактологічного матеріалу.
3. Детально описано методи аналізу (с. 72-77), проте не всі вони зазначені у вступі (с. 21), зокрема трансформаційний та дистрибутивний.
4. Ґрунтовно проаналізовано повну і неповну лексичну та фразеологічну енантіосемію, проте недостатньо висвітлено так звану «змішану» енантіосемію у французькій мові.

5. В третьому розділі наведена велика кількість мовних даних, що забезпечує об'єктивність висновків. Проте зустрічаються поодинокі випадки недоречних ілюстративних прикладів. Так, для займенника *certain* в його нейтральному значенні (с. 172) наводиться усталений вираз «à un certain âge», тоді як він тут використовується не в своєму прямому значенні «достовірний, визначений», а в переносному – «немолодий, похилий» вік. Є також поодинокі випадки не зовсім точного тлумачення фразеологізмів, наприклад, *rentrer dans le chou à qn* (с. 151) – це не просто «штовхати когось», а «накинутися на когось; наштовхнутися на когось».
6. У висновках авторка стверджує, що «найбільше енантіосемія проявляється в жанрі детектива, феміністичному романі та коміксах» (с. 203). Проте, в роботі не наведені дані щодо інших жанрів, на які спирається авторка, роблячи такий висновок.

Проте, висловлені зауваження і побажання не знижують теоретичної та практичної значущості роботи. Дисертація є завершеною працею в межах поставлених завдань. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати.

Порушень академічної доброчесності у дисертації Е. В. Ніколаєску не виявлено.

Висновки. Дисертаційна робота на тему «Основні типи французької енантіосемії в синхронії та діяхронії» є самостійним, завершеним науковим дослідженням на правах рукопису, яке виконано здобувачкою особисто за актуальною і значущою темою з використанням методів, що відповідають меті дослідження, має науково-теоретичну та практичну цінність, відповідає спеціальності 035 Філологія, вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), її оформлення – вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її авторка – Ніколаєску

Емілія Василівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри французької філології

Одеського національного університету

імені І. І. Мечникова,

кандидат філологічних наук,

доцент

Мальвіна МАРИНАШВІЛІ

Підпис Марінашвілі Мальвіни Джангізівни засвідчую

Перший проректор

Одеського національного

університету імені І. І. Мечникова,

кандидат політичних наук,

доцент

Майя НІКОЛАЄВА